

УДК 332.155/338.3

Руліцька К. М.

Львівський національний аграрний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Досліджено тенденції розвитку аграрного сектору України. Окреслено перспективні напрями розвитку сільськогосподарських підприємств України. Обґрунтовано гальмівні чинники розвитку вітчизняного аграрного сектору.

Ключові слова: розвиток, тенденції, виробництво, підприємство, аграрний сектор.

Постановка проблеми. Проблема розвитку аграрного сектору України є предметом особливої уваги вітчизняних економістів-аграрників. Аналіз тенденцій розвитку аграрного сектору сприятиме дієвій активізації відповідних інститутів влади для подолання дисбалансу в агропромисловому комплексі України. Багатогранність аспектів пізнання досліджуваних процесів зумовили необхідність продовження й поглиблення досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання у розробках теоретико-методологічних та організаційно-практичних засад розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки в умовах ринкових відносин висвітлені в працях В. Андрійчука, І. Баланюка, П. Березівського, О. Біттера, В. Галанця, М. Зубця, І. Кириленка, В. Месель-Веселяка, І. Михасюка, В. Поплавського, Ж. Поплавської, П. Саблука, Р. Слав'юка, М. Ступеня, В. Юрчишина та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених-аграріїв стосуються здебільшого аграрного сектору загалом, без достатнього врахування зональних особливостей Карпатського регіону, зокрема Львівської області.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення та аналіз тенденцій розвитку вітчизняного аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор України формують фактори збереження суверенності держави – продовольчу та, у визначених межах, економічну, екологічну та енергетичну безпеку держави, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки, утворює ринок сільськогосподарської продукції та продовольства. Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що на даному етапі може стати локомотивом розвитку національної економіки, дати імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню у державі [1].

Сільське господарство виходить на траєкторію швидкого зростання. Спостерігається підвищення попиту на продукцію галузі з боку харчової промисловості та безпосередньо громадян. Згідно з опитуванням споживачів, що його проводить Міжнародний центр перспективних досліджень разом з компанією GfK-USM, споживчі настрої особливо не змінилися. Найбільший оптимізм притаманний групі опитаних із середніми доходами. Опитування фіксують дедалі помітнішу схильність споживачів до здійснення великих покупок. У 2012 році на 2% менше опитаних змушені економити на продуктах харчування. Стабільним залишився відсоток споживачів, яким не доводиться економити ні на чому і протягом 2011-2012 рр. він становив 7%. З 2008 по 2012 роки зросло значення іміджу виробника для кінцевого споживача

на 6%. Більша половина опитаних респондентів відмітила, що вони витрачають більше грошей в магазинах, де їм комфортно здійснювати покупки, тобто здебільшого у фешенебельних супер- та гіпермаркетах. Спостерігається незначне, але поступове покращання настрою покупців [2].

Заслугує уваги той факт, що середній відсоток українців, які відносять себе до «середнього класу» протягом 2008-2012 рр. складає 25,4% (рис. 1).

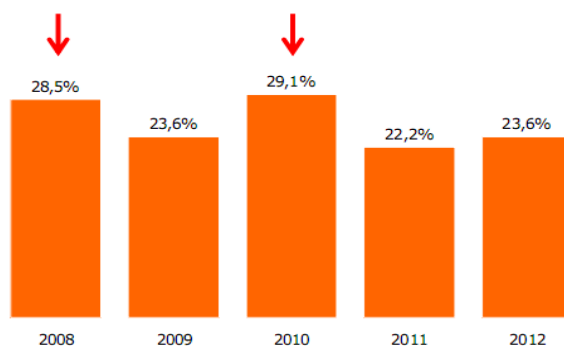

Рис. 1. Частка середнього класу серед населення України у віці 15-59 років*

*згідно досліджень GfK [2]

Існуюча ефективність сільськогосподарського виробництва Львівської області не може вважатися задовільною. Так, продуктивність рослинництва, а тим більше тваринництва, залишається ще далекою навіть від оптимальної. Найперше її рівень гальмують високі витрати, які позначаються на собівартості виробленої продукції чи виконуваних робіт. А невисокі ціни, через їх недосконалість (диспаритетність) не забезпечують належної рентабельності виробництва [3, с. 163].

У I півріччі 2013 року у Львівській області вироблено валової сільськогосподарської продукції на 1955,5 млн. грн., що на 53,5 млн. грн. більше аналогічного періоду минулого року. Індекс виробництва валової сільськогосподарської продукції склав 102,8%. Забезпечено приріст обсягів валової сільськогосподарської продукції обома базовими категоріями господарств (сільськогосподарські підприємства 108,1%, господарства населення 101%) та основними галузями виробництва (рослинництво 104%, тваринництво 102,8%). Зберігається тенденція збільшення питомої ваги виробництва у сільськогосподарських підприємствах, яка складає 26,5% в загальних обсягах виробництва і збільшилася до аналогічного періоду попереднього року на 1,3%. Серед регіонів України за обсягами виробництва продукції Львівщина посідає 13 місце. Питома вага регіону в загальному обсязі виробництва складає 4% [4].

Аналізуючи процеси, які відбуваються у нашій державі, слід провести детальніший аналіз позитивних і негативних змін, а також спрогнозувати результати реформ, що відбулись (табл. 1).

Результати дослідження показують здебільшого позитивні тенденції розвитку вітчизняного аграрного сектору. Державою планується збільшення виробництва майже по кожній групі продовольчих товарів. Позитивні тенденції втішають, проте варто було би докорінно змінити відношення держави до першопочаткових ланок виробництва, бо саме їм належить домінувати у подальшому процвітанні країни. Слабка матеріально-технічна база аграрних підприємств й їх недостатнє фінансування може звести нанівець глобальні зусилля уряду. Пам'ятаючи про те, що на сільське господарство величезний вплив мають природні умови, потрібно врахувати похибку у прогнозах, зважаючи на неодноразові стихійні лиха і зміни у кліматі, що спостерігались протягом останніх років. Важко забезпечити посіви від руйнівних злив та вітрів, проте доцільно було би більше уваги приділити страхуванню врожаїв, як заведено робити у розвинених державах світу.

Аналіз дослідження свідчить про необхідність розроблення засад застосування адміністративних методів впливу, а не лише окремих механізмів. Оскільки аграрний сектор відповідає за формування суспільних благ громадян держави, доцільно

переглянути низку нормативно-правових актів, актуальність яких на сьогоднішній день різко знизилась.

Розвиток та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств Львівщини та всього аграрного сектору економіки країни вимагає вдосконалення державного регулювання у поєднанні з ринковим саморегулюванням. Аналіз рівня та динаміки показників економічної ефективності виробництва засвідчує позитивний характер розвитку аграрного сектору економіки області попри недостатнє використання організаційного потенціалу підприємств. Чинні урядові заходи з державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників недостатньо сприяють підвищенню рівня їх конкурентоспроможності [3, с. 159-168].

Висновки і пропозиції. Опираючись на дослідження найбільшої компанії з маркетингових та соціальних досліджень в Україні «GfK Ukraine», слід відзначити виявлені ними тенденції 2012 початку 2013 рр.: у зв'язку зі зменшенням росту цін, споживання поступово оживає, не зважаючи на зменшення кількості самих споживачів, та й споживчі переваги змінилися – тепер споживачі купують рідше, але більше.

Сьогодні сільське господарство залишається несамоодатним у фінансовому відношенні й за-

Таблиця 1

Тенденції розвитку аграрного сектору початку другого десятиліття XXI століття*

Позитивні тенденції	Негативні тенденції	Очікувані результати реформ
<ul style="list-style-type: none"> У 2011 р. вперше за останні 10 років призупинено падіння виробництва молока та розпочався приріст Зростання експорту аграрної продукції майже на третину У 2012 році вперше оплата по форвардним контрактам здійснювалася у відповідності до виробничих аграрних циклів (I етап – 50 % на проведеної осінньо-польових робіт, II етап – 50 % після зібраного врожаю) Зменшено кількість документів для участі у форварді з 21 до 5, при цьому термін розгляду документів для участі у форварді зменшено з 30-ти до 3-х днів Забезпечено страхування майбутнього врожаю світовими лідерами страхового бізнесу 	<p>Зерно (пшениця): спостерігається зростання цін на внутрішньому ринку на борошно та зернопродукти; зберігаються низькі врожаї, значні фізичні втрати зерна, що пов'язано з недосконалими технологіями збору й зберігання врожаю</p> <p>Соняшник: надмірна концентрація посівів, відсутність оптимальних сівозмін; зниження врожайності насіння соняшнику при зростаючій рентабельності виробництва</p> <p>Цукровий буряк: низька врожайність, зниження посівів, руйнування вітчизняного насінництва; знищення сировинних зон цукрових заводів; високі витрати на вирощування цукрового буряку; значні фізичні втрати, що пов'язані з недосконалими технологіями збору й зберігання врожаю; орієнтація на імпорту сировини, яка через скорочення врожаю має тенденцію до зростання ціни на світовому ринку</p>	<ul style="list-style-type: none"> Зниження собівартості сільськогосподарської продукції на 3-9 %, залежно від структури виробництва та виду продукції Збільшення у 1,6 рази обсягу валової продукції (у порівнянних цінах 2005 року) Збільшення у 1,4 рази обсягу виробництва продукції рослинництва (у порівнянних цінах 2005 року) Підвищення технологічності та зниження матеріаломісткості сільськогосподарської продукції Збільшення у 2,8 рази обсягу експорту сільськогосподарської продукції та продовольства Збільшення у 2,4 рази податкових надходжень до Зведеного бюджету від підприємств АПК
	<p>Картопля, овочі, плоди: відсутність товарного спеціалізованого виробництва та його розпороченість по господарствах населення; слабка асортиментна орієнтація на потреби ринку; значні фізичні втрати, через недосконалі технології збору й зберігання врожаю; відсутність гарантованої системи збуту, що негативно відбивається на прибутках вітчизняного товаровиробника; значний імпорту свіжих овочів і консервів; зростаючі роздрібні ціни; невідповідність сільгоспсировини зростаючим вимогам до екологічності продуктів</p>	
	<p>М'ясо (окрім м'яса птиці): значне скорочення поголів'я худоби; виробництво переважно у дрібнотоварних господарствах та господарствах населення, де відсутня стабільна кормова база, відзначаються низька продуктивність, незадовільні прибутки; відсутність ефективної системи збуту й інтеграційних відносин підприємствами переробної промисловості; зростання частки імпорту сировини; наявність високих роздрібних цін на м'ясо і м'ясопродукти</p> <p>Молоко: значне скорочення поголів'я худоби; зосередженість в дрібнотоварних господарствах та господарствах населення, що виробляють неоднорідну за якістю сировину, яка не відповідає вимогам промисловою переробки; відсутність гарантованого збуту та ефективної системи руху товару; низькі удої корів та зростаючі витрати на виробництво молока; низький рівень промислової переробки; зростання цін на ринку на молоко та молочні продукти; збільшення імпорту транспортбельних молочних продуктів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Зростання середньомісячної заробітної плати у сільському господарстві до середньої по галузях економіки Збільшення виробництва молока до 15,4 млн. тонн Збільшення реалізацію яловичини в живій масі до 1 млн. тонн Нарощення поголів'я корів до 2,7 млн. Україна планує посісти 2 місце на світовому ринку зерна

*Систематизовано автором на основі джерел [5; 6; 7]

лежним від інших галузей, які на сьогодні переживають також не найкращі часи. Сучасні реалії у вітчизняному сільському господарстві потребують суттєвих змін технологій виробництва й підходів до нього, а також посилення уваги до охорони довкілля при погоні за великими доходами. Заплановане зміцнення стратегічних позицій та пріоритетів на внутрішньому та світовому аграрних ринках можливе лише за умови налагодженої дії усіх ланок агропромислового комплексу України.

Варто вірити, що стимулювання доходів населення, як основний захід регулювання попиту, спроможне у разі підняти економічні показники

росту виробництва. Сьогодні споживач хоче бачити у себе на столі екологічно безпечний продукт, який задовольнить його споживчі бажання, тому контролю за якістю продукції повинна бути приділена значна увага.

Правильний системний підхід у вирішенні будь-якого питання в аграрному секторі повинен виключати ігнорування взаємозалежних ринкових зв'язків. Сільська місцевість, зокрема її жителі, повинна бути соціально і економічно забезпечена, щоб повернути назад втрачені кадри, які у пошуках кращої долі подалися у міста. Це допоможе повернути Україні славу житниці всіх народів.

Список літератури:

1. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки (на період до 2020 року) /з внесеними змінами і доповненнями НААН/ Київ 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uaan.gov.ua/sites/default/files/strateg_do_2020r.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gfk.ua/public_relations/presentations/index.ua.html
3. Рулицька К. М. Сільськогосподарські підприємства: аналіз діяльності та тенденції розвитку: Монографія / К. М. Рулицька – Львів : Ліґа-Прес, 2013. – 212 с.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agroua.net/statistics/statnews_t30_43693.html?uid=fec6adcb4b9a622670c171be21affc6a
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/uk/print/apk?nid=3390>
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/uk/print/apk?nid=3388>
7. Скопенко Н. С. Основні напрями подолання негативних тенденцій розвитку АПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/download/294/283>

Рулицкая К. М.

Львовский национальный аграрный университет

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

Резюме

Исследованы тенденции развития аграрного сектора Украины. Очерчено перспективные направления развития сельскохозяйственных предприятий Украины. Обосновано тормозные факторы развития отечественного аграрного сектора.

Ключевые слова: развитие, тенденции, производство, предприятие, аграрный сектор.

Rulitska K. M.

Lviv National Agrarian University

PROGRESS AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE TRENDS

Summary

Progress of agrarian sector of Ukraine trends were investigated. Outlined perspective directions of development of agricultural enterprises of Ukraine. Grounded brake factors of development domestic agrarian sector.

Key words: development, tendencies, production, enterprise, agrarian sector.